

"อิสรภาพแบบมีเงื่อนไข"

Freedom Subject to Conditions

การใช้มาตรการพิเศษแทนการใช้มาตรการทางอาญา
สำหรับเด็กและเยาวชนในคดีการเมือง

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน (ศูนย์ทนายฯ) ก่อตั้งขึ้นโดยกลุ่มทนายความ นักกฎหมายสิทธิมนุษยชนและนักกิจกรรมทางสังคม เมื่อ 2 วัน ภายหลังจากการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ปี 2557 อันนำไปสู่การยึดอำนาจจากรัฐบาลที่ได้รับการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย ในระยะแรก ศูนย์ทนายฯ ซึ่งตั้งขึ้นโดยเฉพาะกิจ มุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายและการว่าความแก่บุคคลผู้ถูกเรียกรายงานตัว จับกุม หรือควบคุมตัวโดยทหาร จากนั้นงานของศูนย์ทนายฯ ได้พัฒนาไปสู่การเพาะบ่มให้ระบอบประชาธิปไตยอันดีโตเติบโต พื้นฟูหลักนิติธรรม และรับรองการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนสำหรับประชาชนทุกคน ตั้งแต่ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยซึ่งนำโดยเยาวชนเริ่มขึ้นในประเทศไทย เมื่อปี 2563 งานด้านสิทธิมนุษยชนของเราได้ขยายไปสู่ประเด็นการคุ้มครองสิทธิเด็ก เรายังคงยึดมั่นต่อการให้บริการช่วยเหลือทางกฎหมายและการว่าความโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายสำหรับผู้ใดก็ตามที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน โดยให้ความช่วยเหลือดังกล่าวตลอดทั้งกระบวนการยุติธรรม

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน

ที่อยู่ 66/4 ซอยลาดพร้าว 16 แขวงจอมพล เขตจตุจักร

กรุงเทพมหานคร 10900 ประเทศไทย

Website: <https://tlhr2014.com/>

Facebook: ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน (ภาษาไทย)

และ Thai Lawyers for Human Rights (ภาษาอังกฤษ)

Twitter/X: @TLHR2014

อีเมล: tlhr@tlhr2014.com

1. บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	6
2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการพิเศษแทนการใช้มาตรการทางอาญา 12	
สำหรับเด็กและเยาวชน ทั้งกฎหมายภายในและระหว่างประเทศ	
• พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว	13
และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553	
• อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก	17
(Convention on the Rights of the Child – CRC)	
3. สถานการณ์ปัญหา: ข้อค้นพบจากเด็ก/เยาวชน และผู้ปกครอง	20
4. ผลกระทบ: มุมมองผ่านเลนส์นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์	30
4.1 การดำเนินคดีกับเด็กนักเรียนเคลื่อนไหวทางการเมือง:	31
จุดเริ่มต้นความเจ็บปวดของกระดุมเม็ดแรกที่ถูกกลัดผิด	
4.1.1 ภาระทางอารมณ์จากความขัดแย้งของจิตใต้สำนึก:	32
การจำยอม “สำนึกผิด” ในการกระทำที่มีสำนึกที่ดี	
ต่อประเทศชาติและอนาคตของตนเอง	
4.2 กระบวนการยุติธรรมกับการสร้างบาดแผลทางใจ	33
และผลกระทบทางสังคมระยะยาวต่อเด็กและผู้ปกครอง	
4.3 บทบาทของเจ้าหน้าที่ที่ตลอดจนผู้พิพากษา	34
ต่อกระบวนการฯ การ “ลด” หรือ “เพิ่ม” ผลกระทบทางจิตใจของ	
เด็กในกระบวนการยุติธรรม	
4.4 มาตรการฯ ที่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการ	36
และลักษณะเฉพาะของเด็กเป็นรายบุคคล	

5. บทสรุป	38
5.1 เจื่อนใจการต้อง “สำนึกในการกระทำ” เพื่อเข้าสู่มาตรการพิเศษ	39
แทนการดำเนินคดีอาญาทั้งในชั้นก่อนฟ้อง (มาตรา 86) และหลังฟ้อง (มาตรา 90)	
5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลของเด็กและเยาวชนในกระบวนการ	41
สืบเสาะของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน	
5.3 การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู (การมีส่วนร่วมและมาตรการ	43
ที่กำหนดในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู)	
6. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก	46
และเยาวชนในคดีอาญาทางการเมือง	
7. ภาคผนวก	54

1. บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ระหว่างปี 2563 – 2564 มีการชุมนุมและแสดงออกทางการเมืองของประชาชนเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง โดยสาเหตุหลักมาจากความไม่พอใจต่อการใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมของรัฐบาลที่สืบทอดอำนาจจากคณะรัฐประหาร และความล้มเหลวในการตอบสนองต่อการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยข้อเรียกร้องที่ถือเป็นจุดร่วมของการชุมนุมคือ ให้นายกรัฐมนตรีลาออก แก้ไขรัฐธรรมนูญ และปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ อย่างไรก็ตาม การชุมนุมได้ถูกตอบโต้ด้วยความรุนแรงเชิงกายภาพ โดยเฉพาะการสลายการชุมนุม และความรุนแรงจากการดำเนินคดีกับผู้ชุมนุมและแสดงออกในเชิงวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและสถาบันกษัตริย์

ข้อมูลจากศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน ระบุว่าตั้งแต่เริ่มการชุมนุมนับตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2563 จนถึงวันที่ 31 มิถุนายน 2567 มีประชาชนที่ถูกดำเนินคดีจากการชุมนุมและการแสดงออกทางการเมือง

หรือที่อาจเรียกสั้น ๆ ว่า “คดีทางการเมือง”¹ มากถึง 1,954 คน จำนวน

1 ความผิดทางการเมือง (Political Offense) ไม่มีคำนิยามที่ชัดเจนในกฎหมาย แต่จากการศึกษาค้นคว้างานวิชาการ พบว่า มีการแบ่งความผิดทางการเมืองออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ความผิดทางการเมืองโดยแท้ เป็นความผิดที่ได้กระทำต่อองค์กรทางการเมือง รูปแบบการปกครอง ต่อรัฐบาลที่มีอำนาจของรัฐนั้น และก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิทธิมหาชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความผิดต่อความมั่นคงแห่งรัฐตามประมวลกฎหมายอาญา และ 2) ความผิดที่เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับความผิดทางการเมือง (An Offense Connected with Offense) คือความผิดที่ได้กระทำโดยมีความผิดอาญาสามัญเข้ามาผสมกับการกระทำในทางการเมือง ทำให้ผลก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐและระบอบการปกครองส่วนหนึ่ง ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผลประโยชน์ของเอกชน อีกส่วนหนึ่งด้วย ซึ่งการจะพิจารณาว่าการกระทำใดจะเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับความผิดทางการเมืองหรือไม่ จะต้องพิจารณาว่าการกระทำความผิดนั้นได้ก่อผลเสียหายแก่รัฐหรือเอกชนมากกว่ากัน หากก่อให้เกิดผลเสียหายต่อรัฐมากกว่าก็จะเป็นความผิดที่เกี่ยวข้อง หรือเชื่อมโยงกับความผิดทางการเมือง” (ไชยรัตน์ ปาวะกะนันท์ (2553), ข้อพิจารณาทางกฎหมายเกี่ยวกับการนิรโทษกรรม ศึกษากรณีนิรโทษกรรมความผิดที่มีลักษณะทางการเมือง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.)

นอกจากนี้ ร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมประชาชน พ.ศ.... ที่จัดทำโดยเครือข่ายนิรโทษกรรมประชาชน (Network for People’s Amnesty) ระบุเนื้อหาของ “คดีการเมือง” ในสองลักษณะเช่นกัน คือ 1) คดีที่ได้รับการนิรโทษกรรมโดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการนิรโทษกรรมประชาชน ได้แก่ (1) คดีความผิดตามประกาศและคำสั่ง คสช. หรือคำสั่งหัวหน้า คสช. (2) คดีพลเรือนที่ถูกดำเนินคดีในศาลทหารตามประกาศ คสช. (3) คดีตามฐานความผิดในมาตรา 112 ประมวลกฎหมายอาญา (4) คดีตามฐานความผิดใน พ.ร.ก. อุกฉินฯ (5) คดีตามฐานความผิดในพระราชบัญญัติออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2559 และ (6) คดีตามฐานความผิดที่เกี่ยวข้องกับ (1)-(5) ซึ่งส่วนนี้ถือเป็นความผิดทางการเมืองโดยแท้ และ 2) คดีที่ต้องผ่านการพิจารณามูลเหตุจูงใจโดยคณะกรรมการนิรโทษกรรมว่าเป็นคดีที่เกิดจากการกระทำใด ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมืองหรือการแสดงออกทางการเมือง หรือบุคคลซึ่งไม่ได้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง แต่กระทำการนั้นมีมูลเหตุเกี่ยวข้องหรือเกี่ยวเนื่องกับความขัดแย้งทางการเมือง โดยการกล่าวด้วยวาจาหรือโฆษณาด้วยวิธีการใด เพื่อเรียกร้องหรือให้มีการต่อต้านรัฐ การป้องกันตน การต่อสู้ขัดขืน การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการชุมนุมการประท้วง หรือการแสดงออกด้วยวิธีการใด ๆ อันอาจเป็นการกระทบต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน ชื่อเสียง หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นเหตุการณ์สืบเนื่องจากการชุมนุมทางการเมือง หรือการแสดงออกทางการเมือง (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, นิรโทษกรรมประชาชน ก้าวแรกของการออกในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง, 19 พฤศจิกายน 2566, <https://tlhr2014.com/archives/61625>.)

1,297 คดี² ในจำนวนนี้มีเด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีอย่างน้อย 286 คน ใน 217 คดี โดยส่วนใหญ่เป็นคดีฝ่าฝืน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ซึ่งมีโทษจำคุก ไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท (159 คดี 242 คน) และเป็นคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ข้อหาหมิ่นประมาท กษัตริย์ ซึ่งมีโทษจำคุก ตั้งแต่ 3 ปี แต่ไม่เกิน 15 ปี (24 คดี 20 คน)³

รายงานฉบับนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีทางการเมือง จำนวน 12 คน โดยเด็กและเยาวชนทั้งหมดมีประสบการณ์ในการเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการใช้มาตรการทางอาญา ทั้งมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีก่อนฟ้อง (มาตรา 86) จำนวน 1 กรณี มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีหลังฟ้อง (มาตรา 90) จำนวน 2 กรณี และมาตรการแทนการพิพากษาคดี (มาตรา 132) จำนวน 8 กรณี และการเปลี่ยนโทษหรือการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนหรือการคุมประพฤติ (มาตรา 142) จำนวน 1 กรณี โดยเก็บข้อมูลจากเด็กและเยาวชนผ่านกิจกรรมที่สร้างบรรยากาศให้เด็กและเยาวชนรู้สึกผ่อนคลายและปลอดภัย และได้รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนกลุ่มดังกล่าว จำนวน 10 คน จากนั้น ข้อมูลทั้งหมดถูกนำมาสังเคราะห์และวิเคราะห์เทียบกับกรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะพระราชบัญญัติ

2 ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, มิถุนายน 2567: จากจำนวนคดี 1,297 คดีดังกล่าว มีจำนวน 590 คดี ที่สิ้นสุดไปแล้ว เท่ากับยังมีคดีอีกกว่า 707 คดี ที่ยังดำเนินอยู่ในกระบวนการชั้นต่าง ๆ, มิถุนายน 2567: ผู้ถูกดำเนินคดีทางการเมืองยอดรวม 1,954 คน ใน 1,297 คดี, 2 กรกฎาคม 2567, <https://tlhr2014.com/archives/68341>.

3 ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, สถิติเยาวชนถูกดำเนินคดีจากการแสดงออกและการชุมนุม ปี 2563-67, แก๊วล่าสุด 20 พฤษภาคม 2567, <https://tlhr2014.com/archives/24941>.

ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และหลักวิชาชีพเพื่อการคุ้มครองเด็ก เพื่อชี้ให้เห็นช่องว่างทางกฎหมายและแนวปฏิบัติ อันจะนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางเพื่อพัฒนา ทั้งในเชิงหลักการและการปฏิบัติต่อหน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรม เด็กและเยาวชนในคดีการเมือง ยิ่งไปกว่านั้น รายงานฉบับนี้ได้พัฒนา ข้อเสนอภายใต้มุมมองของนักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์เพิ่มเข้ามาด้วย ทั้งนี้ การนำเสนอข้อมูลในรายงานฉบับนี้จะเน้นการเสนอเป็น ภาพรวมโดยไม่ระบุชื่อผู้ให้ข้อมูลเพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ให้ข้อมูล

2. กฎหมาย

ที่เกี่ยวกับมาตรการพิเศษ

แทนการใช้มาตรการทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน

ทั้งกฎหมายภายในและระหว่างประเทศ

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เป็นกฎหมายหลักเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน โดยกำหนดหลักเกณฑ์การคุ้มครองเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมไว้ดังนี้

1) การสืบเสาะและพินิจ สถานพินิจมีอำนาจหน้าที่สืบเสาะและพินิจเด็กหรือเยาวชน⁴ โดยการสอบถามปากคำเด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครองบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน ระเบียบกำหนดให้ต้องระมัดระวังมิให้ส่งผลกระทบต่อเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย⁵ และ

4 พ.ร.บ. ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 (พ.ร.บ.ศาลเยาวชนฯ) มาตรา 36 (1)

5 ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน พ.ศ. 2554 ข้อ 6

ต้องใช้ภาษาและถ้อยคำที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนสามารถเข้าใจได้ง่าย โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และห้ามทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ขู่เข็ญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา นั่นตลอดจนการถามปากคำต้องไม่มีลักษณะเป็นการคุกคามเหยียดหยามหรือสร้างความอับอาย และให้แยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสม⁶

2) การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี (มาตรา 86) มีหลักเกณฑ์สำคัญ ได้แก่ เป็นคดีความผิดอาญาโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม เด็กหรือเยาวชนไม่เคยรับโทษจำคุก เว้นแต่เป็นความผิดโดยประมาท/ลหุโทษ มีการสำนึกในการกระทำผิดก่อนฟ้องคดี ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ⁷ โดยในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหา/ผู้เสียหาย (ถ้ามี) มีการเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุมจัดทำแผนด้วย และแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือเพื่อ

⁶ ให้นักงานคุมประพฤติสอบถามปากคำเด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครองบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน โดยการดำเนินการต้องระมัดระวังมิให้ส่งผลกระทบต่อเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ระเบียบกระทรวงยุติธรรมฯ ข้อ 7

⁷ พ.ร.บ. ศาลเยาวชนฯ มาตรา 86-89

คุ้มครองประโยชน์สาธารณะและไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน⁸

3) การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้อง (มาตรา 90) มีหลักเกณฑ์สำคัญ ได้แก่ เป็นคดีความผิดอาญาโทษจำคุกไม่เกินยี่สิบปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม เด็กหรือเยาวชนไม่เคยรับโทษจำคุก เว้นแต่เป็นความผิดโดยประมาท/ลหุโทษ เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนมีคำพิพากษา พฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคม ศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้ ผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยา และการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นประโยชน์ต่อเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายมากกว่าพิพากษา⁹ ทั้งนี้แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเกิดจากข้อเสนอแนะและความเห็นร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุม สอดคล้องกับสภาพปัญหา และปัจจัยแวดล้อมเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว และไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน¹⁰

8 พ.ร.บ. ศาลเยาวชนฯ มาตรา 86 - 88 ประกอบข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการพิจารณาระบบการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 5

9 พ.ร.บ. ศาลเยาวชนฯ มาตรา 90 และข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556

10 ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 ข้อ 21

4) การใช้มาตรการแทนพิพาท (มาตรา 132) เป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษาหรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ เมื่อศาลสอบถามผู้เสียหายแล้วศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราว โดยกำหนดเงื่อนไขบางอย่างให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ โดยให้ศาลดำเนินการสอบถามและทำความเข้าใจกับเด็กหรือเยาวชนถึงวิธีการที่ศาลจะใช้ รวมถึงเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนพูดหรือแสดงความรู้สึกต่อการกระทำของตน¹¹

5) การเปลี่ยนโทษและการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน (มาตรา 142) โดยการเปลี่ยนโทษจำคุกหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นควบคุมเพื่อฝึกอบรม หรือเปลี่ยนโทษปรับเป็นคุมความประพฤติ หรือการไม่ชำระค่าปรับเป็นควบคุมเพื่อฝึกอบรม หรือพิพากษาการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษ การคุมความประพฤติ โดยจะกำหนดเงื่อนไขข้อเดียวหรือหลายข้อให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามก็ได้¹²

11 ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพาทคดี พ.ศ. 2556 ข้อ 7 (1)

12 พ.ร.บ. ศาลเยาวชนฯ มาตรา 138

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) ซึ่งเป็นตราสารด้านสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล และประเทศไทยเป็นภาคีด้วยนั้น ได้รับการประกันสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรมไว้ดังนี้

1) การยอมรับสิทธิของเด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาที่จะได้รับการปฏิบัติต่อในลักษณะที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความสำนึกในศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็ก และในลักษณะที่ต้องคำนึงถึงอายุของเด็กและความปรารถนาที่จะส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคมและการมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของเด็กในสังคม¹³

2) เด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหาหรือตั้งข้อหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาอย่างน้อยที่สุดจะได้รับการประกัน รวมถึงการได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย การจะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยหรือสารภาพผิด สามารถซักถามหรือซักค้านพยานและให้พยานของตนเข้ามามีส่วนร่วมและให้มีการซักถามพยานแทนตนภายใต้เงื่อนไขแห่งความเท่าเทียมกัน และในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาให้เคารพต่อเรื่องส่วนตัวของเด็กอย่างเต็มที่¹⁴

3) การหาทางส่งเสริมให้มีการตรากฎหมาย กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณา จัดตั้งหน่วยงานและสถาบัน ซึ่งจะใช้เป็นกรณีเฉพาะกับเด็กที่

13 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา 40 (1)

14 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา 40 (2) (ข)

ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหาหรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเห็นว่าเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับอนุญาตให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กเหล่านั้น โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขว่าสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมายจะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่¹⁵

4) การดำเนินการต่าง ๆ เช่น คำสั่งให้มีการดูแล แนะแนวและควบคุมการให้คำปรึกษา การภาคทัณฑ์ การอุปการะดูแล แผนงานการศึกษา และฝึกอบรมวิชาชีพและทางอื่น นอกเหนือจากการให้สถาบันเป็นผู้ดูแลจะต้องมีไว้เพื่อประกันว่าเด็กจะได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่เหมาะสมแก่ความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและได้สัดส่วนกับทั้งสภาพการณ์ และความผิดของเด็ก¹⁶

5) ในส่วนของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี คณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็กเน้นย้ำว่าการหันเหคดีควรใช้เฉพาะเมื่อมีหลักฐานที่หนักแน่นว่าเด็กได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา ซึ่งเขาหรือเธอยอมรับผิดชอบอย่างเป็นอิสระและสมัครใจ โดยปราศจากการข่มขู่หรือกดดัน และการยอมรับจะไม่ถูกนำมาใช้ดำเนินคดีทางกฎหมายกับเด็กในภายหลัง โดยความยินยอมโดยสมัครใจของเด็กในการหันเหคดีควรอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่เพียงพอและเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับลักษณะเนื้อหา และระยะเวลาของมาตรการ และบนความเข้าใจเกี่ยวกับผลที่

15 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา 40 (3) (ข)

16 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา 40 (4)

ตามมาจากความล้มเหลวในการร่วมมือหรือดำเนินการมาตรการให้เสร็จสิ้น
และมาตรการหันเหคดีไม่ควรรวมถึงการลิดรอนเสรีภาพ¹⁷

17 Committee on the Rights of the Child, General comment No. 24 (2019),
para 18.

3. สถานการณ์ปัญหา:

ข้อค้นพบจากเด็ก/เยาวชน และผู้ปกครอง

ขั้นตอน

สภาพปัญหาที่พบ

ชั้นสถานพินิจและ
คุ้มครองเด็กและ
เยาวชน

การเก็บข้อมูลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก
และเยาวชน

หลายกรณีสะท้อนว่าแบบฟอร์มการเก็บ
ข้อมูลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีการ
เก็บข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กและครอบครัวมากเกินไป
เช่น มีการถามเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ การคบหา เพศสภาพ
เงินเดือนของผู้ปกครอง เป็นต้น โดยผู้ปกครองรายหนึ่ง
สะท้อนว่า “น้องไม่ได้ไปฆ่าใครตาย ทำไมต้องไปสืบประวัติ
กันลึกขนาดนี้ ละลาบละล้วงความเป็นส่วนตัวของ
ครอบครัวค่อนข้างเยอะ”

การตรวจปัสสาวะ พบว่าสถานพินิจฯ ให้เด็ก
หรือเยาวชนบางรายตรวจปัสสาวะ ซึ่งเด็กหรือเยาวชน
มองว่าเป็นเรื่องที่ไม่สมเหตุสมผล เพราะไม่ใช่คดีเกี่ยวกับ
คดีเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

เจ้าหน้าที่บางคนไม่เป็นมิตร บางกรณีเจ้าหน้าที่
จะใช้คำพูดที่ค่อนข้างประชดประชัน ไม่ค่อยเป็นมิตร
รวมถึงเลือกปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนที่ถูกดำเนินคดี
การเมือง โดยเฉพาะคดีตามประมวลกฎหมายอาญา
มาตรา 112 ข้อหาหมิ่นประมาทกษัตริย์ นอกจากนี้ เด็กและ
เยาวชนยังให้ข้อมูลว่าเจ้าหน้าที่บางรายพยายาม “กล่อม”
ให้รับสารภาพเพื่อเข้ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี
เช่น “บอกว่าน้องอายุยังน้อยให้ยอมรับ”

ขั้นตอน	สภาพปัญหาที่พบ
<p>มาตรการแทนการดำเนินคดีก่อนฟ้อง (มาตรา 86)</p>	<p>การกำหนดมาตรการในแผนบำบัดฟื้นฟูไม่สอดคล้องกับปัจจัยแวดล้อมเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว</p> <p>ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในชั้นนี้ เป็นเรื่องการกำหนดมาตรการในแผนบำบัดฟื้นฟู แม้ก่อนกำหนดมาตรการ ศาลจะสอบถามฝ่ายเด็กเกี่ยวกับเงื่อนไขในชีวิตและกิจกรรมที่อยากทำ แต่เมื่อกำหนดมาตรการ ศาลก็มักจะให้เรียนและอบรมอาชีพ หรือให้ทำงานประจำเป็นหลักแหล่ง ซึ่งไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขของชีวิตของเด็กแต่ละราย เช่น เด็กต้องทำงาน ก็ไม่สามารถไปเรียนได้ หรือเด็กที่ทำงานกับครอบครัว (พ่อแม่ประกอบอาชีพรับซื้อของเก่า) ก็จะมีควมลำบากเมื่อต้องทำตามมาตรการที่กำหนดให้ทำงานประจำ เป็นต้น</p> <p>ส่วนบางมาตรการมีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตปกติ แต่เป็นมาตรการที่กำกับติดตามได้ยากในความเป็นจริง ทำให้มาตรการที่กำหนดขึ้นเป็นเพียงแบบพิธีเท่านั้น เช่น การห้ามออกจากบ้านเวลากลางคืน เป็นต้น</p>

ขั้นตอน	สภาพปัญหาที่พบ
<p>มาตรการแทนการดำเนินคดีหลังฟ้อง (มาตรา 90)</p>	<p>เงื่อนไข “การสำนึกในการกระทำ” ก่อนเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี</p> <p>การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ทั้งก่อนและหลังฟ้อง (มาตรา 86, 90) กฎหมายกำหนดเงื่อนไขไว้ว่าเด็กหรือเยาวชนต้อง “สำนึกในการกระทำ”¹⁸ แต่เด็กและเยาวชนหลายคนสะท้อนว่าการให้สำนึกดังกล่าวไม่ต่างจากการให้รับสารภาพว่าได้กระทำความผิด ซึ่งขัดต่อความรู้สึกและความคิดความเชื่อของพวกเขา ที่มองว่าการกระทำอันเป็นที่มาของการถูกดำเนินคดีนั้น เป็นการใช้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ซึ่งไม่ควรถูกดำเนินคดีตั้งแต่ต้น</p> <p>อย่างไรก็ดี ด้วยสภาวะกดดันบางอย่าง เช่น เด็กบางคนบอกว่า “รู้สึกเหมือนมีปืนจ่อ” รวมถึงการต้องเผชิญกับภาวะที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินคดี เช่น การต้องเสียเวลาเดินทางมาศาลบ่อย ๆ การต้องขาดงาน เป็นต้น ทำให้เด็กหรือเยาวชนยอมทำตามหลักเกณฑ์เพื่อเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี</p>

18 พ.ร.บ. ศาลเยาวชนฯ มาตรา 90

ขั้นตอน	สภาพปัญหาที่พบ
<p>มาตรการแทนการดำเนินคดีหลังฟ้อง (มาตรา 90)</p>	<p>การกำหนดมาตรการในแผนบำบัดฟื้นฟูไม่สอดคล้องกับปัจจัยแวดล้อมเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว และมีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ</p> <p>มีปัญหาลักษณะเดียวกับมาตรการตามแผนบำบัดฟื้นฟูสำหรับมาตรการแทนการดำเนินคดีก่อนฟ้อง (มาตรา 86) คือ นอกจากมาตรการที่กำหนดไม่เหมาะสมกับปัจจัยแวดล้อมเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว และมีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพแล้ว มาตรการที่มีอยู่ยังไม่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในความผิดทางการเมือง โดยเฉพาะกิจกรรมที่ต้องการเปลี่ยนความคิดทางการเมืองของเด็ก ซึ่งแม้จะแตกต่างจากรัฐ แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่ผิดในตัวเอง ดังนั้น เด็กจึงมองว่ากิจกรรมประเภทอบรมสั่งสอนโดยตัดสินชี้ถูกชี้ผิดฝ่ายเดียว ย่อมไม่ใช่มาตรการที่เหมาะสมในกรณีนี้</p>

ขั้นตอน	สภาพปัญหาที่พบ
<p>มาตรการแทนการ พิพากษา (มาตรา 132)</p>	<p>โดยภาพรวมในชั้นของการใช้มาตรการแทนการพิพากษาก็พบปัญหาไม่ต่างจากมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องและหลังฟ้อง เช่น</p> <p><u>การมีส่วนร่วมของฝ่ายเด็กในการกำหนดมาตรการ</u></p> <p>ศาลมีการสอบถามและเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความคิดเห็น แต่ก็ไม่ได้มีผลมากนักต่อการกำหนดมาตรการของศาล เด็กและเยาวชนบางรายให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ศาลไม่ได้พิจารณาว่า “เราเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย” และไม่ได้มีสิทธิโต้แย้งมาตรการที่ศาลกำหนด</p> <p><u>การสร้างมาตรการโดยไม่จำเป็นในคดีการเมือง</u></p> <p>โดยหลักการแล้วการมีความเห็นทางการเมืองแตกต่างกัน เป็นเรื่องปกติและไม่ใช่อะไรที่ผิดพลาด จึงไม่มีความจำเป็นใด ๆ ต้องทำการบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีทางการเมือง ดังนั้น มาตรการที่กำหนดไว้สำหรับคดีอาญาทั่วไป จึงมักจะไม่เหมาะสมและไม่ได้ช่วยบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีการเมืองได้ เช่น การกวาดลานวัด ล้างห้องน้ำ เป็นต้น ทำให้กิจกรรมที่กำหนดในแผนฟื้นฟู “เป็นการทำให้มันจบๆ”</p>

ขั้นตอน	สภาพปัญหาที่พบ
<p>มาตรการแทนการ พิพากษา (มาตรา 132)</p>	<p>มาตรการบางอย่างจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน</p> <p>เด็กและเยาวชนบางส่วนมองว่ามาตรการบางอย่างมีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของตน เช่น การห้ามเข้าร่วมการชุมนุม เป็นต้น</p> <p>กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ เด็กและเยาวชนบางรายสะท้อนว่าต้องสร้างภาพว่าครอบครัวสุจริตเพื่อรายงานผลการทำกิจกรรม</p>

ขั้นตอน	สภาพปัญหาที่พบ
<p>มาตรการแทนการ พิพากษา (มาตรา 132)</p>	<p><u>มาตรการบางอย่างสร้างภาระ</u></p> <p>มาตรการบางอย่างที่สร้างภาระทั้งที่เป็นตัวเงิน เช่น การทำจิตอาสาที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการไปดำเนินการ และภาระที่ไม่ใช่ตัวเงิน แต่กลับสร้างผลร้ายทางจิตใจ เช่น เด็กและเยาวชนบางคนสะท้อนว่า เธอรู้สึกโดดเดี่ยว ในการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา รู้สึกมีความลับและ เป็นตัวประหลาด รู้สึกว่าต้องไปทำจิตอาสาเพื่อชดเชย ความผิดของตัวเอง รู้สึกอายตัวเองตลอด และไม่สามารถ บอกใครได้ว่ามาทำจิตอาสาเพื่ออะไร</p> <p>อย่างไรก็ดี หลายคนให้ข้อมูลตรงกันว่าบาง มาตรการสามารถต่อรองเพื่อปรับเปลี่ยนได้ ซึ่งก็พบ ว่าหลายกรณี เกิดการต่อรองเพื่อปรับเปลี่ยนกิจกรรม ให้เหมาะสม เช่น การขอเปลี่ยนจากการเข้าค่ายทหาร และค่ายธรรมะ เป็นการเรียนคอมพิวเตอร์ที่ศาลเยาวชน แต่การจะปรับเปลี่ยนได้แค่ไหนเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับ เหตุผลความจำเป็น และความเข้าใจของผู้พิพากษาและ บุคลากรของศูนย์ให้คำปรึกษาที่ทำหน้าที่ดูแลแผนการ ฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนรายนั้น ๆ</p>

ขั้นตอน	สภาพปัญหาที่พบ
<p>การเปลี่ยนโทษและ การใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน / <u>คุมประพฤติ</u> (มาตรา 142)</p>	<p>ภาพรวมปัญหาในขั้นนี้ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการตามแผนบำบัดฟื้นฟูที่ไม่เหมาะสมกับสภาพหรือปัจจัยของเด็กและครอบครัว เช่น การบังคับให้เรียนในระบบการศึกษาปกติและให้ส่งผลการเรียน ซึ่งเด็กบางคนมีปัญหาและไม่มีความพร้อมที่จะเรียนในระบบ เพราะต้องทำงานด้วย หรือการกำหนดให้ทำกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ ซึ่งเด็กบางรายสะท้อนว่ากิจกรรมนี้ เช่น “การให้เด็กไปสำนึกผิด กราบเท้าพ่อแม่ เปิดเพลงเศร้า ๆ ท่ามกลางคนร่วมกิจกรรมจำนวนมาก” นั้น ทำให้เด็กรู้สึกอึดอัด รู้สึกแย่ ถึงขั้นที่ทำให้เด็กบางคนเดินออกจากกิจกรรมไปเลย ซึ่งก็ส่งผลให้เขาถูกระบุในรายงานว่าไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้ง การบังคับให้พ่อแม่ไปร่วมกิจกรรมด้วย เป็นการสร้างภาระเกินจำเป็น</p> <p><u>แผนคุมประพฤติบางเรื่องไม่ค่อยสมเหตุสมผล</u> เช่น ไม่ให้คบเพื่อนไม่ดี ซึ่งทำให้เด็กตั้งคำถามว่าเพื่อนไม่ดีคืออะไร นอกจากนี้มีการห้ามไม่ให้เที่ยวเตร่ตอนกลางคืน ซึ่งไม่เกี่ยวกับเรื่องคดีที่เกิดจากการแสดงความคิดเห็น</p>

4. ผลกระทบ:

มุมมองผ่านเลนส์นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์

4.1 การดำเนินคดีกับเด็กนักเรียนเคลื่อนไหวทางการเมือง: จุดเริ่มต้นความเจ็บปวดของกระดุมเม็ดแรกที่ถูก กลัดผิด

ประเด็นแรกที่ต้องทำความเข้าใจก่อนการใช้กฎหมายเพื่อดำเนินคดีต่อกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ตัดสินใจออกมาชุมนุมหรือเรียกร้องทางการเมือง คือประเด็นที่ว่า การออกมาใช้สิทธิเรียกร้องของเด็กนั้นอยู่บนพื้นฐานการเข้าใจและตระหนักรู้ในสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของตนเอง ทั้งนี้เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้มองว่าการแสดงออกหรือกระทำการเพื่อแสดงไม่เห็นด้วยต่อรัฐเป็นเรื่อง “ใช้สิทธิโดยสุจริต” ของตนเองที่สามารถกระทำได้ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนไม่ได้รับรู้ว่าการกระทำของตนเองมีความผิดทางกฎหมาย ในทางกลับกันการถูกจับกุมดำเนินคดี และต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของกลุ่มเด็กเยาวชนเหล่านี้นำมาสู่คำถามที่ว่า “พวกเขาทำผิดอะไรทั้งที่เป็นการใช้สิทธิโดยชอบธรรมภายใต้รัฐธรรมนูญ” สิ่งนี้จึงเป็นกระดุมเม็ดแรกที่ถูกกลัดผิด และเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญให้เด็กได้รับผลกระทบทางจิตใจและส่งผลกระทบทางสังคมเป็นอย่างมาก

4.1.1 ภาระทางอารมณ์จากความขัดแย้งของจิตใต้สำนึก: การจำยอม “สำนึกผิด” ในการกระทำที่มีสำนึกที่ดีต่อประเทศชาติและอนาคตของตนเอง

“รู้สึกว่าเป็นคนดีที่ไม่ควรโดนแต่แรก [...]

*เป็นสิ่งที่ควรแสดงออกได้โดยใช้สิทธิและเสรีภาพ
ทำไป (เข้ามาตรกรารฯ) เพื่อไม่ให้มีความผิดติดตัว
ไม่ได้ทำไปด้วยความเต็มใจ”*

เสียงสะท้อนจากเด็กที่เลือกเข้ามาตรกรารฯ

หนึ่งในเงื่อนไขสำคัญของการเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาคือการที่เด็กจะต้อง “สำนึกในการกระทำ” หรือ “สำนึกผิด” แต่ในทางกลับกัน เด็กกลุ่มนี้มีสำนึกในการกระทำที่มุ่งหวังการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อประเทศชาติและอนาคตของตนเองโดยการแสดงความคิดเห็นและชุมนุมเรียกร้องภายใต้สิทธิอันชอบด้วยกฎหมาย อย่างไรก็ตาม เด็กและเยาวชนหลายคนยอมเข้ามาตรกรารฯ มิใช่เพราะสำนึกว่าสิ่งที่ตนกระทำนั้นผิด แต่จำต้องเข้าสู่มาตรการฯ เพราะได้รับผลกระทบทางจิตใจและทางสังคม เช่น การเกิดสภาวะเหนียวลำทางจิตใจ รวมทั้งความรู้สึกผิดต่อผู้ปกครองและญาติที่ได้รับผลกระทบจากการที่ตนเองถูกดำเนินคดี หรือการจำนนในการเข้าสู่มาตรการฯ เพื่อไม่ให้มีความผิดติดตัวในอนาคต สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กและเยาวชนต้องแบกรับภาระทางอารมณ์และเกิดบาดแผลทางใจที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตและการใช้ชีวิตประจำวันตลอดระยะเวลาของกระบวนการยุติธรรม

4.2 กระบวนการยุติธรรมกับการสร้างบาดแผลทางใจและผลกระทบทางสังคมระยะยาวต่อเด็กและผู้ปกครอง

เด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีจากการแสดงออกและเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองมักมีประสบการณ์ถูกละเมิดสิทธิและคุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะจากตำรวจในขั้นตอนการจับกุม หรือการไปติดตามเรียกพุดคุย และข่มขู่เด็กและผู้ปกครองที่บ้าน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เด็กบางคนเกิดบาดแผลทางใจ ความเครียด ความกลัว ความระแวง ความวิตกกังวลที่ยังคงติดตัวมาตลอดระยะเวลาตั้งแต่การถูกจับกุมจนถึงปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อร่างกาย และจิตใจ เช่น สูญเสียความอยากอาหาร และไม่สามารถทำงานได้ รวมถึงผลกระทบระยะยาวที่ตกค้างในใจที่ยังไม่ได้รับการดูแลจากกระบวนการยุติธรรมในระยะเวลาที่ผ่านมา พ่อแม่ผู้ปกครองก็ได้รับผลกระทบจากความเจ็บปวดจากการเห็นลูกต้องถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมหรือในบางกรณีก็ถูกข่มขู่ คุกคามจากตำรวจ ซึ่งผู้ปกครองก็สะท้อนว่าการคุกคามเด็กถึงบ้าน “ทำให้จิตใจพ่อแม่แตกสลาย”

นอกจากนี้ช่วงวัยรุ่นที่เด็กให้ความสำคัญกับการถูกยอมรับจากกลุ่มเพื่อนและสังคมภายนอก ก็ส่งผลให้เด็กมีความกดดันและกังวลว่าเพื่อนหรือสังคมนักเคลื่อนไหวทางการเมืองจะไม่เข้าใจที่ตนเองจำเป็นต้องเข้าสู่มาตรการฯ อาจกล่าวได้ว่านักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยาถือเป็นวิชาชีพที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก โดยเฉพาะบทบาทในการลดผลกระทบทางจิตใจจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และการฟื้นฟูเยียวยาสุขภาพจิตใจและสภาพแวดล้อมทางสังคมของเด็ก เพื่อคืนเด็กกลับสู่สังคมและป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในกรณีที่เกิดเป็นผู้กระทำ

ความผิด ตัวอย่างภาพรวมของเสียงสะท้อนของประสบการณ์จากเด็กและผู้ปกครองในชั้นจับกุมและสอบสวนของพนักงานสอบสวน เด็กและผู้ปกครองสะท้อนในทิศทางเดียวกันว่านักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ไม่ได้แสดงบทบาทใด ๆ ในการคุ้มครองหรือลดผลกระทบของเด็กจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นนี้ได้เลย ตัวอย่างเสียงสะท้อนที่ได้รับ เช่น นักจิตวิทยา “มาทำไม่ไร้ประโยชน์” “มาเพื่อเป็นตัวประกอบ” หรือ “มานั่งเฉย ๆ เช่นเอกสาร รับเงินและกลับ” มากไปกว่านั้นเด็กได้สะท้อนว่านักวิชาชีพที่เด็กเจอทำให้เด็กรู้สึกไม่สบายใจมากกว่ารู้สึกปลอดภัย เช่น ความพยายามเกลี้ยกล่อมให้เด็กรับสารภาพ หรือความมี “อคติกับคดีการเมือง” ของนักจิตวิทยาส่งผลให้นักวิชาชีพเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ไม่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ และจริยธรรมทางวิชาชีพ ยิ่งไปกว่านี้มีการละเมิดเด็กหรือผู้ปกครองทางวาจา เช่น การตั้งคำถามต่อหนึ่งในผู้ปกครองว่า “ลูกเยอะจังเลย มีกี่ตัว”

4.3 บทบาทของเจ้าหน้าที่ตลอดจนผู้พิพากษาต่อกระบวนการฯ การ “ลด” หรือ “เพิ่ม” ผลกระทบทางจิตใจของเด็กในกระบวนการยุติธรรม

“ [...] รู้สึกว่าต้องไปทำจิตอาสาเพื่อชดเชยความผิดของตัวเอง [...] รู้สึกละเอียดต่อตัวเองตลอด ไม่บอกใครว่ามาทำจิตอาสาเพื่ออะไร แม้ก็ต้องเสียเงิน”

ตัวอย่างผลกระทบทางจิตใจในการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ตั้งต้นมาจากความจำยอม

ข้อมูลที่เด็กและผู้ปกครองได้สะท้อนมา มีความหลากหลาย ทั้งประสบการณ์ในด้านบวกและลบ กล่าวคือ ถ้าหากโชคดีก็ได้เจอ นักวิชาชีพที่ปฏิบัติหน้าที่ตามวิชาชีพอันเป็นไปตามมาตรฐานและสอดคล้อง กับจรรยาบรรณที่เข้าใจ พร้อมรับฟังโดยไม่ด่วนตัดสิน ก็ส่งผลให้สามารถ ช่วยลดผลกระทบบางส่วนจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ ทั้งนี้ตัวอย่าง ที่โดดเด่นของการปฏิบัติหน้าที่ตามจรรยาบรรณทางวิชาชีพของนักจิตวิทยา และผู้พิพากษาสมทบ ได้แก่ กรณีศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนนทบุรี เนื่องจากมีการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น มีการใช้เกมส์เข้ามา เป็นส่วนหนึ่งในการพูดคุยและทำความรู้จักเด็ก และที่สำคัญคือนักจิตวิทยา ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานทรัพยากรจากหน่วยงานภายนอก และส่งต่อบริการ ให้เด็กได้รับบริการทางสังคมและสุขภาพที่มีความจำเป็นอีกด้วย

แต่ในทางกลับกัน หลายกรณีที่เด็กต้องเจอกับนักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยาที่ไม่ได้แสดงบทบาททางวิชาชีพ หรือแสดงบทบาทขัดแย้งกับ คุณค่า หลักการ และจรรยาบรรณทางวิชาชีพ เช่น การตำหนิ ตัดสิน แสดง ให้เห็นถึงอคติที่มีต่อเด็กที่ถูกดำเนินคดีทางการเมืองผ่านการประชดประชัน พูดจาด้วยน้ำเสียงข่มขู่ กรณีดังกล่าวจะยิ่งซ้ำเติมทำให้เด็กรู้สึกไม่ปลอดภัย อึดอัด และสิ้นหวังต่อกระบวนการ ทั้งยังไม่เชื่อมั่นต่อนักวิชาชีพ ทั้งนี้ นักวิชาชีพควรเป็นที่พึ่งและเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับพวกเขา

4.4 มาตรการฯ ที่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการ และลักษณะเฉพาะของเด็กเป็นรายบุคคล

แม้เด็กและผู้ปกครองจะสะท้อนว่าสามารถโต้แย้งหรือเจรจาต่อรองกับนักจิตวิทยาที่เป็นผู้ดูแลแผนได้ แต่ประเด็นสำคัญคือการขาดการประเมินจุดแข็งและความสนใจของเด็ก เพื่อนำมาออกแบบมาตรการที่สอดคล้องกับจุดแข็ง ศักยภาพ สภาพแวดล้อม รวมทั้งข้อจำกัดของเด็กแต่ละบุคคล ทั้งนี้เด็กได้สะท้อนว่ามาตรการส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า มีตัวเลือกที่จำกัด และมีอัตราคะแนนที่ไม่สอดคล้องกับความสนใจ ส่งผลกระทบทางลบต่อสภาพจิตใจจากการจำต้องดำเนินตามมาตรการเหล่านั้น เช่น ต้องปิดบังว่ามาทำกิจกรรมจิตอาสาเพราะอยู่ในช่วงการเข้ามาตรการฯ มิใช่การทำจิตอาสาเพื่อความสมัครใจ ซึ่งส่งผลให้เกิดความละอายใจต่อตัวเอง และรู้สึกอึดอัดใจที่ต้องปิดบัง

อีกประเด็นสำคัญที่เด็กสะท้อนเกี่ยวกับความไม่สบายใจ คือการที่ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังยึดติดกับภาพครอบครัวสมบูรณ์ที่มีสมาชิกครบถ้วน แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ของลูกที่ต้องกตัญญูและให้ความเคารพต่อพ่อแม่ในฐานะผู้มีพระคุณ รวมทั้งภาพความเป็นครอบครัวที่ต้องทำกิจกรรมร่วมกัน การรับรู้เกี่ยวกับครอบครัวเช่นนี้สะท้อนผ่านแบบสอบถามของสถานพินิจฯ การพูดคุยของผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ การกำหนดกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ หรือแม้กระทั่งการกำหนดมาตรการฯ ให้มีการถ่ายรูปรูปการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว ซึ่งเด็กได้สะท้อนว่าการขวนคุยประเด็นเรื่องครอบครัวนั้น “มีความละเอียดอ่อน ที่คนนอกอย่างศาลอาจไม่ได้เข้าใจ และมีวิธีคิดแบบ

พ่อแม่เป็นใหญ่ ทำให้รู้สึกไม่สะดวกใจในการพูดคุย” ในทางเดียวกัน แนวคิดที่ให้อำนาจผู้ปกครองตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็กก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เสียงของเด็กไม่ได้ถูกรับฟังอย่างแท้จริง ส่งผลให้กระบวนการกำหนดมาตรการฯ ขาดการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายของเด็ก ทั้งนี้ เด็กบางคนได้สะท้อนว่า “การออกแบบมาตรการฯ ร่วมกับผู้ปกครองไม่ใช่ทางออกที่ดีที่สุด”

ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ผู้พิพากษาและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบความเป็นครอบครัวสมัยใหม่ ที่โครงสร้างหน้าที่และปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งต้องมีความละเอียดอ่อนและเข้าใจในลักษณะเฉพาะและรูปแบบความสัมพันธ์ของแต่ละครอบครัว เพื่อให้สามารถพูดคุยและออกแบบกิจกรรมได้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของเด็กแต่ละครอบครัว โดยทำให้เด็กได้มีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย

5. unarşu

จากข้อมูลประสบการณ์ของเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทางการเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในขั้นตอนมาตรการพิเศษแทนการใช้มาตรการทางอาญา มีประเด็นน่าสนใจที่ต้องขบคิดต่อดังนี้

5.1 เชื้อไขการต้อง “สำนึกในการกระทำ” เพื่อเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาทั้งในชั้นก่อนฟ้อง (มาตรา 86) และหลังฟ้อง (มาตรา 90)

โดยหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชน เด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหาหรือตั้งข้อหาทางอาญาต้องได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย¹⁹ และหากจะมีการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ก็ควรใช้เฉพาะเมื่อมีหลักฐานที่หนักแน่นว่า

19 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตรา 40 (2) (ข)

เด็กได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา ซึ่งเขาหรือเธอยอมรับผิดชอบ
อย่างเป็นอิสระและสมัครใจ²⁰

อย่างไรก็ดี จากข้อมูลที่สะท้อนออกมาจากเด็กหรือเยาวชนหลายคน พวกเขาบอกว่า ศาลมีแนวโน้มที่อยากให้พวกเขา “สารภาพผิด” เพื่อใช้
มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา มิเช่นนั้นอาจจะได้รับผลร้ายตามมา
หากไม่ยอมสำนึก เด็กและเยาวชนหลายคนสะท้อนว่าพวกเขาอยู่ในสภาวะ
กดดันและต้องการปลดปล่อยภาระที่จะตามมาจากการดำเนินคดี จึงจำเป็นต้อง
ต้องรับสารภาพเพื่อให้คดีจบไป ทั้งที่ด้วยมโนธรรมสำนึกของพวกเขาแล้ว
พวกเขาเชื่อว่าการกระทำของพวกเขาที่ถูกกล่าวหาขึ้นถือเป็นการใช้สิทธิ
และเสรีภาพตามวิถีทางตามหลักประชาธิปไตย โดยเฉพาะการชุมนุมอย่าง
สงบและการแสดงออกภายใต้สิทธิที่สามารถกระทำได้ภายใต้รัฐธรรมนูญ
ด้วยมุ่งหวังการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อประเทศชาติและอนาคตของ
ตนเอง ในแง่นี้ การยอมรับสารภาพเพื่อเข้ามาตรการพิเศษ ซึ่งเป็นผล
มาจากความกดดันบางอย่างนั้น ย่อมไม่อาจกล่าวได้อย่างเต็มปากว่า เป็นการ
สารภาพเพื่อการเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีเกิดจากความ
“เป็นอิสระและสมัครใจ” ของเด็กหรือเยาวชน

แม้จะมีคำอธิบายว่า “การสำนึก” ไม่จำเป็นต้องรับสารภาพว่า
กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้อง²¹ แต่เมื่อดูตามคำแนะนำของอธิบดีผู้พิพากษา

20 Committee on the Rights of the Child, General comment No. 24 (2019),
para 18.

21 ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, 2563, คู่มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี
อาญาตามมาตรา 90, หน้า 27

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ซึ่งระบุว่า “การให้การปฏิเสธเป็นพฤติการณ์หนึ่งที่ยับยั้งหรือสื่อแสดงให้เห็นว่าเด็กหรือเยาวชนไม่ได้รู้สำนึกในการกระทำของตน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การใช้มาตรการฯ ตามกฎหมาย”²² ถ้อยคำดังกล่าวสามารถตีความได้ว่า แนวทางการพิจารณาของศาลในเรื่องการสำนึกในการกระทำนั้น ต้องให้เด็กหรือเยาวชนสารภาพผิดเสียก่อน

5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลของเด็กและเยาวชนในกระบวนการสืบเสาะของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

เด็กหรือเยาวชนและครอบครัวในหลายกรณีสะท้อนว่า แบบฟอร์มการเก็บข้อมูลของสถานพินิจฯ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลเกินจำเป็นและไม่เกี่ยวข้องกับการถูกดำเนินคดี ซึ่งกระทบต่อสิทธิในความเป็นส่วนตัว โดยเฉพาะในมิติด้านข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว เช่น การถามเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ การคบหาแฟน เพศสภาพ เงินเดือนของผู้ปกครอง เป็นต้น ซึ่งการถามคำถามบางส่วนอาจจะสร้างผลกระทบต่อจิตใจของเด็กตามมาด้วย โดยเฉพาะการถามเรื่องเพศ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ได้เกี่ยวกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาเลย

22 คำแนะนำของอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเกี่ยวกับแนวทางการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 90 และแนวทางการใช้มาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

เมื่อพิจารณาตามกรอบกฎหมายที่ให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก และเยาวชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลเด็กหรือเยาวชน ก็พบว่ากฎหมาย กำหนดหน้าที่ของสถานพินิจฯ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ค่อนข้างกว้าง โดยเฉพาะผ่านหน้าที่สืบเสาะและพินิจ ทั้งในเรื่องอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต นิสัย อาชีพ และฐานะ ของเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดและของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ตลอดจนสิ่งแวดล้อม ทั้งปวงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนนั้น รวมทั้งสาเหตุแห่งการกระทำ ความผิด เพื่อรายงานต่อศาลหรือเพื่อประกอบการพิจารณาของเจ้าพนักงาน ที่เกี่ยวข้อง ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด ซึ่งเปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ เก็บข้อมูลอะไรก็ได้ โดยที่ข้อมูลบางอย่างอาจไม่มีความจำเป็นสำหรับ กรณีนั้น ๆ อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน พ.ศ. 2554 ระบุว่า การสอบถามปากคำเด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลที่เด็ก หรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน ต้อง รมัดระวังมิให้ส่งผลกระทบต่อบุคคลดังกล่าว²³ และการสอบถามปากคำ เด็กหรือเยาวชน ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และต้องไม่มีลักษณะ เป็นการดูถูกเหยียดหยามหรือสร้างความอับอาย²⁴

23 ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือ เยาวชน พ.ศ. 2554 ข้อ 6

24 ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือ เยาวชน พ.ศ. 2554 ข้อ 7

5.3) การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

5.3.1) การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีก่อนฟ้องและหลังฟ้อง กำหนดให้ผู้อำนวยการศูนย์พินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เชิญฝ่ายเด็ก ผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุมเพื่อหารือเกี่ยวกับการกำหนดแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู²⁵ ส่วนมาตรการพิเศษแทนการพิพากษา แม้กฎหมายและระเบียบข้อบังคับไม่ได้กำหนดชัดเจนว่าให้ฝ่ายเด็กเข้าร่วม แต่กำหนดให้ศาลสอบถามและทำความเข้าใจกับเด็กหรือเยาวชนถึงวิธีการที่ศาลจะมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการดำเนินการแทนการมีคำพิพากษา ซึ่งศาลอาจอนุญาตให้เด็กหรือเยาวชนแถลงความรู้สึกและความคิดเห็นได้ตามความเหมาะสม²⁶ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวในกรณีมาตรการพิเศษแทนการพิพากษา จึงขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของศาล

แม้ว่าเด็กหรือเยาวชนและผู้ปกครองหลายคนจะให้ข้อมูลว่า ในกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ศาลจะมีการถามพวกเขาอยู่บ้าง และอาจต่อรองมาตรการบางอย่างในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ เช่น การต่อรองเพื่อเปลี่ยนจากการต้องเข้าค่ายธรรมะหรือค่ายทหารเป็นการอบรมคอมพิวเตอร์ หรือทำกิจกรรมอาสาสมัครอื่นแทน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจว่าจะใช้มาตรการใดนั้น ก็ยังขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของศาลเป็นหลัก

25 พ.ร.บ. ศาลเยาวชนฯ มาตรา 87, 91

26 ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556 ข้อ 7 (1)

ประเด็นหนึ่งที่เด็กหรือเยาวชนบางคนหยิบยกขึ้นมา และเป็นประเด็นที่น่าสนใจก็คือ แม้การออกแบบมาตรการและแผนการบำบัดฟื้นฟูร่วมกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนเองจะมีความสำคัญและเป็นสิ่งที่ดี แต่ก็มีข้อควรระวังในบางกรณี โดยเฉพาะถ้าผู้ปกครองมีความคิดทางการเมืองตรงข้ามกับเด็กและเยาวชนรายนั้น เมื่อรวมเข้ากับมิติเชิงอำนาจที่ไม่เท่ากันของผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองกับเด็กในการกำหนดมาตรการ ก็อาจจะทำให้มาตรการที่ถูกนำมาใช้กับเด็กหรือเยาวชนนั้น กลายเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ใหญ่หรือผู้ปกครอง มากกว่าที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ

5.3.2) มาตรการที่กำหนดในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง กำหนดให้การจัดทำแผนฟื้นฟูจะต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งต้องไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชนด้วย

ดังกล่าวไปแล้วว่า การกำหนดมาตรการของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีการเมืองนั้น มีปัญหาหลายประการ ประการแรก มาตรการไม่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับสภาพและข้อจำกัดในชีวิตของเด็กหรือเยาวชนแต่ละราย เช่น เยาวชนบางรายต้องทำงานช่วยครอบครัว ก็ย่อมมีข้อจำกัดในการเรียนในระบบหรือเข้าร่วมอบรมเป็นระยะเวลายาวนาน หรือการ

เข้าร่วมทำกิจกรรมครอบครัวอบอุ่น บางครั้งทำให้เด็กที่มีสภาพครอบครัวไม่พร้อมมีความอึดอัดหรือบางกรณีก็ต้องสร้างทำเป็นว่าครอบครัวอบอุ่น เป็นต้น ประการที่สอง มาตรการที่ถูกกำหนดขึ้น ไม่ได้ใกล้เคียงกับการมีส่วนร่วมช่วยในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในคดีการเมืองได้ เพราะแท้จริงไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่ต้องไปแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพวกเขา และประการสุดท้าย มาตรการบางเรื่องเข้าข่ายจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน และไม่ได้กำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ โดยเฉพาะการห้ามเข้าร่วมการชุมนุม เพราะโดยพื้นฐานแล้วการชุมนุมเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เด็กหรือเยาวชนสามารถมีส่วนร่วมได้ โดยได้รับการคุ้มครองทั้งตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ รวมถึงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก²⁷ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย²⁸ หรือแม้กระทั่งการตรวจปัสสาวะทุกครั้งที่มารายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ แม้จะไม่เคยถูกตั้งข้อหาในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดก็ตาม มาตรการดังกล่าวจึงไม่เหมาะสม และย่อมกระทบต่อสิทธิเสรีภาพในร่างกายของเด็กและเยาวชน อีกทั้ง อาจส่งผลกระทบต่อจิตใจในระยะยาวได้

การใช้มาตรการพิเศษแทนการใช้มาตรการทางอาญาที่มีอยู่ปัจจุบันในระบบกฎหมายไทย แม้จะเหมาะสมกับคดีอาญาทั่วไป แต่จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามาตรการดังกล่าวยังไม่เหมาะสมหรือมีข้อจำกัดในการนำมาใช้กับคดีทางการเมือง ซึ่งไม่ได้ต้องการการบำบัดฟื้นฟูดังเช่นคดีอาญาทั่วไป

27 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 21 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 15

28 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 44

6. ข้อเสนอแนะ

เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน
ในคดีอาญาทางการเมือง

จากปัญหาและข้อจำกัดที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงหลักการ

1.1) การจัดการกับคดีการเมือง เนื่องจากคดีการเมืองมีความแตกต่างจากคดีธรรมดาทั่วไป เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดความเชื่อ และอุดมการณ์ทางการเมืองของบุคคลที่แตกต่างกันและแตกต่างจากผู้มีอำนาจ และผู้ถูกดำเนินคดีเหล่านี้ไม่ใช่อาชญากรสามัญสำนึก พวกเขาอยู่ในสังคมได้ปกติและไม่ได้เป็นภัยต่อคนทั่วไป ทั้งนี้ แนวการจัดการกับคดีการเมือง ควรใช้วิธีทางการเมือง โดยผ่านการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดอย่างเท่าเทียมกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจกัน มิใช่การใช้วิธีการทางกฎหมายเพื่อกดปราบอีกฝ่าย ในแง่นี้ กระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ไปจนถึงศาล จึงควรใช้อำนาจที่ตนมีเพื่อยุติคดีทางการเมืองเหล่านั้นโดยเร็ว

1.2) องค์คัพพทที่เกี่ยวกับในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะผู้พิพากษา นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ควรปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีการเมือง โดยการไม่มองพวกเขาเหมือนกับเป็นอาชญากร แต่ควรมองแบบ “นักโทษทางความคิด” ที่ไม่ควรถูกดำเนินคดีตั้งแต่ต้น เพราะการกระทำของพวกเขาล้วนเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพ โดยเฉพาะเสรีภาพในการชุมนุมและการแสดงออกเพื่อขับเค็ลื่อนเป้าหมายทางการเมืองบางอย่าง หรือมีมูลเหตุเกี่ยวข้องหรือเกี่ยวเนื่องกับความขัดแย้งทางการเมือง

2) การปรับปรุงขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริงและแบบการเก็บข้อมูล

2.1) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และ/หรือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ควรพิจารณาปรับปรุงแบบฟอร์มและแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลของเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวในกระบวนการสืบเสาะและพินิจ โดยเฉพาะการกำหนดเงื่อนไขการเก็บข้อมูลเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับแต่ละกรณี ลดหรือยกเลิกคำถามที่เป็นเรื่องส่วนตัวมากเกินไปและไม่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ถูกกล่าวหา เช่น เรื่องเพศสัมพันธ์ หรือรสนิยมทางเพศของเด็ก หรือปรับคำถามตามความสะดวกใจของเด็ก รวมถึงควรปรับปรุงเอกสารให้เป็นเป็นมิตรต่อเด็กที่มีความหลากหลายทางเพศ และใช้ภาษาที่มีความเป็นกลางทางเพศมากขึ้น เช่น คำนำหน้านามหรือ การระบุเพศ เป็นต้น

2.2) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ควรปรับปรุงขั้นตอนการแสวงข้อเท็จจริง โดยเน้นการรับฟัง ให้คำปรึกษา และทำความเข้าใจสภาวะของเด็ก ที่ไม่ใช่แค่การถามคำถามเพื่อไปกรอกแบบฟอร์ม

3) การปรับปรุงระบบงานและสถานที่

3.1) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำของศาลแล้วแต่กรณี ควรปรับปรุงงานธุรการและระบบงานติดตามรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการให้เป็นระบบดิจิทัล แทนการใช้เอกสาร เพื่อความสะดวกในการติดต่อและรายงาน และสามารถดำเนินการทุกอย่างได้เบ็ดเสร็จในคราวเดียว

3.2) ศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำของศาล ควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศทางกายภาพของห้องให้เป็นมิตรกับเด็กที่เอื้อให้เด็กรู้สึกสบายใจ และผ่อนคลายในการเข้ารับคำปรึกษา

4) การใช้มาตรการพิเศษแทนมาตรการทางอาญา

4.1) บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ทั้งผู้พิพากษา นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนด้วยความเข้าใจ เป็นมิตร และลดการใช้อำนาจ และควรระมัดระวังในการใช้คำพูดกับเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว โดยไม่ใช่คำพูดในเชิงตัดสินซ้ำเติม คำนี้ถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่มีลักษณะเป็นการดูถูกเหยียดหยามหรือสร้างความอับอาย เข้าใจและละเอียดอ่อนต่อมิติทางเพศสภาพ

4.2) พนักงานอัยการและศาลเยาวชนและครอบครัว แล้วแต่กรณี ต้องประกันว่าหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเด็กหรือเยาวชนเป็นผู้บริสุทธิ์ จะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่ในกระบวนการพิจารณาของตน ไม่ตัดสินก่อนล่วงหน้าว่าเด็กกระทำความผิด และประกันว่าคดีที่จะเข้าสู่การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี จะถูกใช้สำหรับคดีที่เข้าข่ายว่ากระทำความผิดจริง โดยเฉพาะพนักงานอัยการ ควรพยายามอย่างเต็มที่เพื่อกลับกรองคดีที่ไม่เป็นความผิดหรือกรณีที่ไม่ควรฟ้องออกไปจากกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ต้น²⁹

4.3) ผู้พิพากษา และ/หรือผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือพนักงานคุมประพฤติและนักจิตวิทยาของศูนย์ ให้คำปรึกษาแนะนำของศาล แล้วแต่กรณี ควรทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของเด็กหรือเยาวชนในการกำหนดมาตรการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และควรกำหนดมาตรการของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยคำนึงถึงความเป็นคดีการเมืองที่แตกต่างจากคดีอาญาปกติ ไม่กำหนดมาตรการที่ทำให้ดูเหมือนกับว่าเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีทางการเมือง เป็นอาชญากร และควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดและความต้องการที่แท้จริงของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ควรสอดคล้องกับเงื่อนไขและข้อจำกัดในชีวิตของเด็กและเยาวชนแต่ละราย และไม่จำกัดสิทธิเสรีภาพโดยไม่จำเป็น

29 กรณีพนักงานอัยการ ดู พ.ร.บ. องค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 21 ประกอบระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการส่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติหรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

4.4) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำของศาล ควรจัดทำปฏิทินกิจกรรมจิตอาสาหรือโครงการฝึกอาชีพที่มีความหลากหลายสอดคล้องกับจุดแข็งและความถนัดของเด็ก เพื่อเป็นข้อมูลให้เด็กได้เลือกตามความสนใจ โดยเพิ่มกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิทธิพลเมือง การมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย เพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจของเด็กที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมือง

4.5) ศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำของศาลควรให้ความสำคัญกับการบำบัดเยียวยาจิตใจเด็กมากกว่าการทำกิจกรรมตามมาตรการที่กำหนดมาเพียงอย่างเดียว

5) นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์

5.1) นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ควรทำงานตามหลักวิชาชีพและไม่ตัดสินในตัวเด็กและเยาวชน ให้ความสำคัญกับกระบวนการทำงาน มากกว่าเอกสาร และเน้นให้คำปรึกษาเพื่อให้เด็กคืนสู่สังคมได้

5.2) นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ควรเป็นพื้นที่ปลอดภัย เป็นเพื่อนรับฟังปัญหาตลอดระยะเวลาที่เด็กต้องอยู่ในกระบวนการยุติธรรม

5.3) ศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำของศาลควรพัฒนาศักยภาพและทัศนคติของนักจิตวิทยาให้สามารถสนับสนุนทางจิตใจและบำบัดเยียวยาเด็กที่ได้รับผลกระทบ รวมทั้งสามารถส่งต่อเด็กให้เข้ารับบริการที่เหมาะสมได้

5.4) กระทรวงยุติธรรม ควรแก้ไขหลักเกณฑ์คุณสมบัติของผู้ที่จะขึ้นทะเบียนเป็นนักจิตวิทยาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้เฉพาะผู้ที่มีวุฒิการศึกษาทางจิตวิทยา แพทยศาสตร์ หรือพยาบาลศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านจิตเวชศาสตร์หรือพัฒนาการเด็กเพียงเท่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์คุณสมบัติการขึ้นทะเบียนของนักสังคมสงเคราะห์ในปัจจุบันที่เปิดให้เฉพาะนักสังคมสงเคราะห์รับอนุญาตเพียงเท่านั้น ซึ่งเป็นการควบคุมคุณภาพของผู้ปฏิบัติงานและเป็นหลักประกันขั้นต่ำว่าผู้ปฏิบัติงานจะมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเพื่อต่อยอดในการปฏิบัติหน้าที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่เป็นมิตรและช่วยลดผลกระทบต่อเด็กในกระบวนการยุติธรรมได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

5.5) กระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานที่รับหน้าที่ในการออกแบบหลักสูตรและเป็นผู้จัดอบรม เช่น สภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงสาธารณสุข ควรปรับปรุงหลักสูตรการอบรมที่เน้นการพัฒนาทักษะที่สำคัญในการลดผลกระทบของเด็กในกระบวนการยุติธรรม ให้ความสำคัญกับหลักการและจรรยาบรรณที่สำคัญของนักวิชาชีพ สอดแทรกการปรับวิธีการคิด การมองภาพเด็กผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะเด็กที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเข้าใจ และเปลี่ยนวิธีการสอบเพื่อผ่านการอบรมจากปัจจุบัน ที่มีเฉพาะการทำข้อสอบปรนัยที่เน้นวัดความจำ โดยให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติและการวัดทักษะ เพื่อทำให้มั่นใจว่าผู้ที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนจะสามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อปกป้องคุ้มครองเด็ก และลดผลกระทบของเด็กจากกระบวนการยุติธรรมได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

7.1 ภาคผนวก ตารางสรุปมาตรการพิเศษแทนการใช้มาตรการทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน โดยผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึกรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดี (มาตรา 86)						
เยาวชนชาย คนที่ 1 (พ.ร.ก. ลูกเงินฯ คดีที่ 1)	ให้ประกอบอาชีพสุจริต ทำบัญชีรายรับรายจ่าย	- รายงานตัวทุก 4 เดือน เป็นระยะเวลา 2 ปี - ให้เข้ารับการรักษาโรคสมาธิสั้นและอารมณ์	- เข้ารับการฝึกอบรมสกรีนเสื้อ (เสนอกิจกรรมเอง) - ทำจิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ 12 ชั่วโมง (เสนอเก็บบริจาคเลือด 6 เดือน/ครั้ง)	- ห้ามยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดทุกชนิด และตรวจสารเสพติด ทุกครั้งที่มารายงานตัว	-	เสนอเรื่องการเรียนอาชีพหรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เป็นการบริจาคเลือดแทน เนื่องจากต้องไปทำงาน
มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดี (มาตรา 90)						

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เยาวชนชาย คนที่ 2 (พ.ร.ก. อุกฉินฯ)	-	รายงานตัวทุก 2 เดือน เป็นระยะเวลา 6 เดือน (เสนอระยะเวลาลดลงจาก 1 ปี)	เข้าค่ายธรรมะ 3 วัน	- ห้ามเข้าร่วมการชุมนุม - ห้ามออกจากบ้าน หลังเวลา 21.00 น. ยกเว้นไปทำงาน (ผู้ปกครองได้ชี้แจงว่าเงื่อนไขนี้เป็นไปไม่ได้ แต่ศาลยืนยันกำหนดเป็นมาตรการ)	-	ผู้ปกครองมองว่า มาตรการที่ใช้ไม่เหมาะสม กับคดีการเมือง โดยเฉพาะ การห้ามออกจากบ้าน ซึ่ง จำกัดเสรีภาพเกินสมควร

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความปลอดภัย	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เยาวชนชาย คนที่ 3 (พ.ร.ก. ลูกเงินฯ)	-	อบรม 5 วัน ร่วมกับครอบครัว	- อบรมเทคโนโลยี (เลือกเองเนื่องจากอีกกิจกรรมคือเข้าค่ายทหาร) - ค่ายคุณธรรม (กิจกรรมบังคับ)	-	-	มองว่ามาตรการไม่มีประโยชน์ในคดีการเมือง
มาตรการพิเศษแทนการพิพากษา (มาตรา 132)						

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึกรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เยาวชนหญิง คนที่ 1 (พ.ร.ก. ถูกฉ้อโกง)	-	-	-	-	-	มาตรการที่ทำไม่ได้คือ ห้ามเข้าร่วมการประชุม
เยาวชนชาย คนที่ 1 (พ.ร.ก. ถูกฉ้อโกงคดีที่ 2)	ให้ประกอบอาชีพ เป็นกิจจะลักษณะ	- รายงานตัวคุมประพฤติ 4 เดือนต่อครั้ง ระยะเวลา คุมประพฤติ 2 ปี	- ให้ทำกิจกรรมบริการสังคม 20 ชั่วโมง	- ห้ามคบกับบุคคลที่ ประพฤติไม่ดี	-	มาตรการฯ ให้ทำงานประจำเป็นหลักเป็นแหล่ง ไม่สอดคล้องกับบริบทการทำงานของเด็ก

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เยาวชนผู้มีความหลากหลายทางเพศ คนที่ 1 (มาตรา 112)	ต้องเรียนให้จบ ม.6 และรายงานผลการเรียน	ระยะเวลาปฏิบัติตามแผน 1 ปี	ทำจิตอาสา 20 ชั่วโมง (เลือกกิจกรรมเอง)	- ห้ามกระทำความผิดซ้ำ 10 ปี - ห้ามดื่มเหล้าและสูบบุหรี่	-	- มีภาระค่าใช้จ่ายในการไปทำกิจกรรมจิตอาสา - รู้สึกโดดเดี่ยว รู้สึกอายน ไม่บอกใครว่ามาทำจิตอาสาเพื่ออะไร

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เยาวชนชาย คนที่ 4 (มาตรา 112)	ให้เรียนต่อให้จบ ม.6 และส่งผลการเรียนต่อศูนย์ให้คำปรึกษาหรือผู้พิพากษาที่ดูแลทุกครั้งที่มารายงานตัว	<ul style="list-style-type: none"> - ให้รายงานตัวต่อศูนย์ให้คำปรึกษา/ผู้พิพากษาสมทบ ทุก 3 เดือนต่อครั้ง ภายในเวลา 1 ปี - ก่อนรายงานตัวให้ตรวจปัสสาวะก่อน - ให้รับคำปรึกษาออนไลน์ตามวันเวลาที่ศาลกำหนด 3 ครั้ง 	-	<ul style="list-style-type: none"> - ห้ามคบหาสมาคมกับบุคคลที่มีความประพฤติไม่ดีหรือยุ่งเกี่ยวกับบุคคลที่อาจจูงใจให้กระทำผิด และห้ามกระทำผิดซ้ำ - ห้ามเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืนหรือสถานเริงรมย์ทุกแห่ง เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง - ห้ามเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษทุกชนิด และห้ามเล่นการพนัน 	-	<ul style="list-style-type: none"> - มีการพูดคุยเพื่อไม่ทำกิจกรรมบาปเพื่อประโยชน์ที่ค้ำยทหาร - ผู้ปกครองมองว่าเป็นมาตรการที่กำหนดมีความเหมาะสม ไม่ได้เกินเลย

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เยาวชนผู้มีความหลากหลายทางเพศ คนที่ 2 (มาตรา 112)	เรียนให้จบ ม. 6 และให้รายงานผลการเรียน	รายงานตัวทุก 6 เดือน โดยมีกำหนดระยะเวลาตามแผน 2 ปี (เสนอจากเดิมที่ศาลกำหนดรายงานตัวไว้ทุก 3 เดือน)	บำเพ็ญประโยชน์ (เลือกกิจกรรมเอง)	<ul style="list-style-type: none"> - ห้ามเข้าร่วมการชุมนุม - ห้ามจำเลยกลับมากระทำความผิดตามมาตรา 112 ในทำนองนี้อีก 	-	มีบางมาตรการที่เยาวชนยืนยันแล้วว่า ไม่สามารถทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึกรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เยาวชนผู้มีความหลากหลายทางเพศ คนที่ 3 (มาตรา 112)	ให้เรียนหนังสือ (เลือกเรียนนอกระบบ)	ระยะเวลาปฏิบัติตามแผน 1 ปี	เข้าค่ายธรรมะ (เลือกกิจกรรมเอง)	ห้ามกระทำความผิดซ้ำ	-	ผู้ปกครองมองว่าเป็นมาตรการที่เหมาะสม

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เยาวชนชาย คนที่ 5 (พ.ร.ก. ลูกเงินฯ คดีที่ 1)	ให้เรียนหนังสือและรายงานผลการเรียน	รายงานตัวทุก 3 เดือน เวลา 1 ปี	- บำเพ็ญประโยชน์ 3 ครั้ง - ทำจิตอาสา 20 ชั่วโมง (ขอเปลี่ยนจากต้องเข้าค่ายทหาร)	-	-	มีการพูดคุยเพื่อไม่ทำกิจกรรมที่ค้ายทหาร

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เยาวชนชาย คนที่ 5 (ดูหมิ่นเจ้าพนักงาน)	<ul style="list-style-type: none"> - รายงานตัวพร้อมผู้ปกครองต่อผู้พิพากษาสมทบและผู้บริหารแผนทุก 3 เดือน เวลา 1.6 ปี - คำนคว้าหัวข้อที่สนใจมาวิพากษ์ร่วมกับผู้บริหารแผน - ให้ผู้ปกครองดูแลอย่างใกล้ชิด 	ให้ร่วมอภิปรายกับผู้บริหารแผนในหัวข้อที่ค้นข้อมูลมา	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ร่วมอภิปรายกับผู้บริหารแผนในหัวข้อที่ค้นข้อมูลมา - ทำกิจกรรมร้องเพลงหรือเล่นดนตรีเปิดหมวกตามที่สาธารณะ ตามเวลาที่กำหนดเอง 	ให้เยาวชนและผู้ปกครองหรือผู้บริหารแผนร่วมกันปรึกษาและติดตามดูแลให้การเข้าร่วมชุมนุมในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ขัดต่อกฎหมาย ภายใน 1.6 ปี	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ขอโทษผู้เสียหายอย่างเป็นทางการ - เขียนจดหมายด้วยลายมือเพื่อขอโทษบุคลากรกระทรวงสาธารณสุข - ทำความสะอาดโดยรอบบริเวณรูปปั้น - ทำความสะอาดโล่ตำรวจที่ได้รับ ความเสียหายจากการสาดสี 	-

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เยาวชนชาย คนที่ 5 (พ.ร.ก. ลูกเงินฯ คดีที่ 2)	ให้เรียนหนังสือหรือประกอบอาชีพ	ระยะเวลาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู 1 ปี	ให้ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ 20 ชั่วโมง	-	-	- มาตรการฯ ให้ประกอบอาชีพไม่สอดคล้องกับบริบทการทำงานของเด็กและเยาวชนซึ่งต้องช่วยครอบครัวประกอบธุรกิจส่วนตัว - ขอเปลี่ยนนักจิตวิทยาได้สำเร็จ

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
<p>เยาวชนผู้มีความหลากหลายทางเพศ คนที่ 4</p> <p>(คูหมั่น เจ้าพนักงาน)</p>	<p>- รายงานตัวพร้อมผู้ปกครองต่อผู้พิพากษาสมทบและผู้บริหารแผนทุก 3 เดือน เวลา 1.6 ปี</p> <p>- ค้นคว้าหัวข้อที่สนใจมาวิพากษ์ร่วมกับผู้บริหารแผน</p> <p>- ให้ผู้ปกครองดูแลอย่างใกล้ชิด</p>	<p>ให้ร่วมอภิปรายกับผู้บริหารแผนในหัวข้อที่ค้นข้อมูลมา</p>	<p>- ให้ร่วมอภิปรายกับผู้บริหารแผนในหัวข้อที่ค้นข้อมูลมา</p> <p>- ทำกิจกรรมร้องเพลงหรือเล่นดนตรีเปิดหมวกตามที่สาธารณะ ตามเวลาที่กำหนดเอง</p>	<p>ให้เยาวชนและผู้ปกครองหรือผู้บริหารแผนร่วมกันปรึกษาและติดตามดูแลให้การเข้าร่วมชุมนุมในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ขัดต่อกฎหมาย ภายใน 1.6 ปี</p>	<p>- ให้ออโทษผู้เสียหายอย่างเป็นทางการ</p> <p>- เขียนจดหมายด้วยลายมือเพื่อขอโทษบุคลากรกระทรวงสาธารณสุข</p> <p>- ทำความสะอาดโดยรอบบริเวณรูปปั้น</p> <p>- ทำความสะอาดโล่ตำรวจที่ได้รับ ความเสียหายจากการเสาดสี</p>	<p>เยาวชนเสนอไม่ให้เกิดกระบวนการบันทึกวิดีโอเพื่อขอโทษผู้เสียหายในห้องพิจารณา</p>

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
เด็กชายคนที่ 1 (ขณะเกิดเหตุอายุไม่เกิน 15 ปี) (มาตรา 112)	ให้ตั้งใจเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และนำหลักฐานการเข้าเรียนมาแสดง	ให้เยาวชนและผู้ปกครองพบนักจิตวิทยา เพื่อติดตามพฤติกรรม ทุก 4 เดือน/ครั้ง ภายในระยะเวลา 2 ปี	- บำเพ็ญประโยชน์ 20 ชั่วโมง - อบรมคอมพิวเตอร์ (เสนอกิจกรรมเอง แทนการเข้าร่วมกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ หรือค่ายทหาร)	ให้ผู้ปกครองควบคุมพฤติกรรม ห้ามเยาวชนกลับบ้านดึก โดยไม่มีเหตุจำเป็น หากจะกลับบ้านดึก ให้ขออนุญาตจากผู้ปกครองทุกครั้ง	-	- เสนอไม่ร่วมกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ หรือค่ายทหาร - มีการโต้แย้งมาตรการห้ามออกจากบ้านดึกก่อนได้รับอนุญาต

ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
<p>เยาวชนผู้มีความหลากหลายทางเพศ คนที่ 5</p> <p>(พ.ร.ก.อุกฉินา)</p>	<p>ให้ประกอบอาชีพ เป็นกิจจะลักษณะ หรือให้ตั้งใจเรียน โดยนำผลการเรียน มาแสดงต่อศาล</p>	<p>- รายงานตัวต่อนักจิตวิทยาทุก 4 เดือน เป็นเวลา 1 ปี</p> <p>- ให้ตรวจปัสสาวะ ทุกครั้งที่มารายงานตัว</p>	-	<p>- ให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับโทษและพิษภัยของการฝ่าฝืนข้อกำหนดตาม พ.ร.ก.อุกฉินา</p> <p>- ห้ามคบหาสมาคมกับบุคคลที่มีความประพฤติไม่ดี</p> <p>- ห้ามเที่ยวเตร่เวลา กลางคืนหรือในสถาน เรืองรมย์ทุกแห่ง</p>	-	<p>- รู้สึกไม่สบายใจกับการให้เรียนในระบบ เพราะ บางทีเด็กมีข้อจำกัดในการเรียน</p> <p>- ทักท้วงมาตรการห้ามเที่ยวกลางคืน แต่ศาลไม่แก้ไข</p>

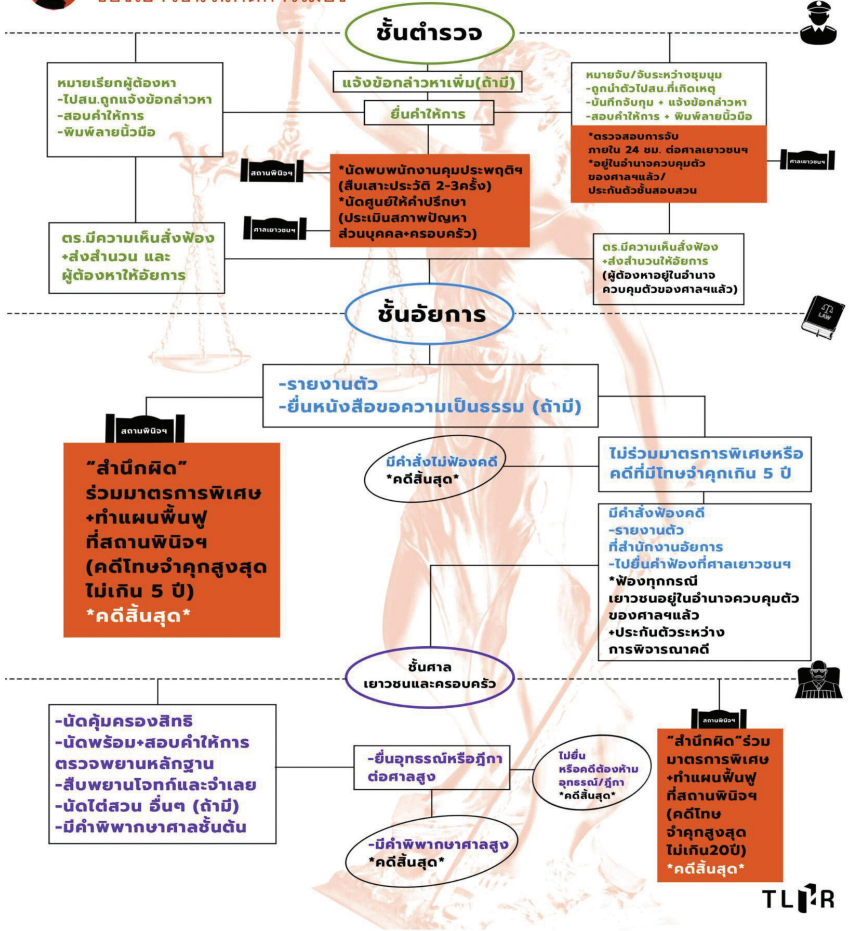
ผู้ให้ข้อมูล	มาตรการ					ความรู้สึก/ความเห็น
	แก้ไขความประพฤติ	บำบัดฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ	พัฒนาเด็กหรือเยาวชน	ป้องกันเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอีก	บรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย	
การเปลี่ยนโทษและการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน/คุมประพฤติ (มาตรา 142)						
เยาวชนผู้มีความหลากหลายทางเพศ คนที่ 5 (มาตรา 112)	ให้เรียนจบการศึกษาหรือประกอบอาชีพสุจริตเป็นกิจจะลักษณะ	รายงานตัวต่อศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำของศาล เพื่อรับคำปรึกษาและแนะนำที่เหมาะสมจากนักจิตวิทยา 2 เดือนต่อครั้ง ตลอดระยะเวลาคุมประพฤติ	-	ห้ามคบหาสมาคมกับบุคคลที่มีความประพฤติไม่ดีหรือยุ่งเกี่ยวกับบุคคลที่อาจจูงใจให้กระทำผิดในทำนองเดียวกันอีก	-	<ul style="list-style-type: none"> - รู้สึกไม่สบายใจกับการให้เรียนในระบบ เพราะบางทีเด็กมีข้อจำกัดในการเรียน - การไม่ให้คบเพื่อนไม่ดี เป็นเรื่องไม่สมเหตุผล เพราะเป็นการยากที่จะบอกว่าแบบไหนคือเพื่อนดีหรือไม่ดี

7.2 แผนภาพกระบวนการในคดีอาญาของเยาวชนในคดีการเมือง

ภาพรวมกระบวนการในคดี
ของเยาวชนในคดีการเมือง

*ภาระทางคดีที่เพิ่มจากของผู้ใหญ่

TLIR

T L R